

KORELACIJA IZMEĐU OBRAZOVNOG PROCESA I PROFILA DOVOLJNO DOBROG PROFESIONALCA

Mija Marija Klemenčič

Pedagoška fakulteta v Ljubljani

SAŽETAK

Rad predstavlja rezultate kros-kulturalnog istraživanja utemeljenog na psihodinamskim teoretskim konceptima, koji naglašavaju važnost upoznatosti profesionalca s vlastitim kontra-transferom prema klijentu. U istraživanju je upotrijebljen kvantitativni metodološki pristup. Kros-sekcionalno istraživanje s uzorkom od 62 danska i 63 slovenska studenta socijalne pedagogije ispituje odnos između obrazovnog procesa i motivacije studenata za izbor profesije pomagača, i njihovo prepoznavanje možda i nesvjesno motiviranog ponašanja prema korisnicima u budućem radu. Osim uloge obrazovnog procesa, istraživanje ispituje i korelaciju između rada na sebi među studentima i njihovog pogleda na vlastitu motivaciju za izbor studija, kao i vizije budućeg profesionalnog rada. Rezultati pokazuju značajne razlike između danskih i slovenskih studenata, između studenata 1. i 4. godine, i između studenata koji se više ili manje bave radom na sebi i proučavaju neke (ali ne sve) dimenzije svoje motivacije za izbor pomagačkog zanimanja, te vizije budućeg profesionalnog rada. Rad završava nekim praktičnim implikacijama rezultata, važnim za područje obrazovanja dovoljno dobrih socijalnih pedagoga.

Ključne riječi: dovoljno dobri profesionalac, obrazovni proces, pomagačke profesije, kontra-transfer, studij socijalne pedagogije, Danska, Slovenija.

1. UVOD

Razvoj profesionalca započinje u vrijeme njegovog¹ obrazovanja, čiji je cilj opremiti budućeg profesionalca znanjem i vještinama potrebnim za kompetentno bavljenje svojim poslom u budućnosti. Kako bi se studenta pripremio za prepreke s kojima se može suočiti, tijekom obrazovnog procesa predstavlja mu se realistična slika rada na području psihološke pomoći. Jednostavnim riječima, možemo reći da se u tom procesu radi o "rušenju idealističkih i previše entuzijastičkih želja

za mijenjanjem svijeta". Temeljna pretpostavka ovog istraživanja jest da je za profesionalca nužno priznavanje vlastite ranjivosti, pa i više od toga – vlastite ranjenosti – ako želi postati dovoljno dobar profesionalac.

Cilj ovog kros-kulturalnog i kros-sekcionalnog istraživanja jest otkrivanje načina na koji su obrazovni proces i rad na sebi povezani s procesom prepoznavanja motiva za izbor pomagačkog zanimanja i procesom prepoznavanja mogućih nesvjesno motiviranih ponašanja prema klijentima. Ova dva

1 Kad se o profesionalcu govori u muškom rodu, ovaj se oblik koristi s neutralnim značenjem. U to su uključene i profesionalke.

procesa prepoznavanja postavljaju pred profesionalca pitanje je li svjestan činjenice da može sakriti vlastite konflikte iza svojeg profesionalnog znanja. To vodi ka daljnjim dilemama: koliko budući profesionalci znaju o toj temi i koliko je ona za njih legitimna.

2. PRIZNAVANJE VLASTITOG KONTRA-TRANSFERA KOD PROFESIONALACA

Cowen (1982, prema Eganu, 1990) upozorava da na području pomagačkih profesija postoji mit koji govori da će ljudi s psihološkim problemima definitivno tražiti pomoć, te da će im profesionalci pomagati na načine koji su uglavnom zasnovani na dijalogu, da će riješiti problem klijenta i da će klijent živjeti sretno do kraja života. Takva slika profesionalca čini "sveznajućim čarobnjakom" koji će razriješiti cjelokupnu dijalektiku postojanja neke osobe. Dougan (1993) tvrdi da, kao profesionalci, moramo prihvatiti činjenicu da ne možemo pomoći svim ljudima s problemima. Nekima možemo pomoći samo privremeno, a nekima uopće ne. Svjesnost o tome da ne možemo ostvariti mit o "sveznajućem" idealnom profesionalcu jest *conditio sine qua non* za postavljanje koncepta dovoljno dobrog profesionalca čija je glavna karakteristika promišljanje o svojim djelima, mislima i osjećajima. U kontekstu Schönove paradigme (2002), tu vrstu profesionalca moguće je okarakterizirati kao reflektivnog praktičara.

Za postizanje položaja dovoljno dobrog profesionalca nije dovoljno samo znanje, vještine i kompetencije. Od velike je važnosti i svijest o profesionalnim reakcijama kontra-transfera i pokušaj prepoznavanja vlastitih nesvjesnih motiva za izbor pomagačke profesije. Važnost profesionalnih reakcija kontra-transfera u odnosu prema klijentu je jedan važan aspekt koji socijalna pedagogija može naučiti od psihoterapije (Košťal, 1998) Drugim riječima, to bi značilo da se profesionalac mora potruditi da prepozna vlastite osjećaje i ponašanje prema klijentu kroz stalni proces samopromatranja i samopromišljanja.

Samopromatranje je nužni dio rada kompetentnog profesionalca, jer njegov način rada jako zavisi o njegovoj osobnosti. Postoje različiti tipovi profesionalca (Bregant, 1986; prema Židanik, 2004) Neki od njih brzo razvijaju pozitivni transfer prema klijentu, ali problemi nastaju kad se

razočaraju i izgube interes za rad s klijentom. Neki profesionalci mogu biti pravi perfekcionista i pokušavati postići ciljeve koje klijent ne može doseći. Profesionalci koji žele biti od velike pomoći u opasnosti su od toga da sve shvate preozbiljno i da osjete krivnju zbog problema klijenta, i premda se približe klijentu, učinak njihovog posla uglavnom se svodi na utjehu, a ne pomoć. Profesionalci koji održavaju veliku distancu u odnosu s klijentom obično se ponašaju previše racionalno i više objašnjavaju nego što pomažu. Egan (1990) kaže da prvo pravilo profesionalnog pomaganja glasi: "Ne čini štetu!". Holmes i Lindley (1989) ovo definiraju kao navođenje na pogrešan put, seksualno ili financijsko iskorištavanje klijenata, otkrivanje povjerljivih informacija i implementacija bilo koje vrste terapije koja bi služila kao paravan za kontrolu klijenta.

Kahn (1991) kaže kako je profesionalcu teško priznati vlastite želje (npr. za vođenjem ljubavi s klijentom) i strahove, i zato ih želi zadržati podalje od profesionalnog područja. No, ako ih prizna u procesu profesionalnog promišljanja, supervizija i drugih oblika rada na sebi, moć ovih želja i strahova nestaje, dok bi njihovo potiskivanje pojačalo njihovu snagu i vjerojatnost da će ih profesionalac (kompulzivno) ostvariti. Svijest o sebi je od temeljne važnosti za ostvarenje etičkih imperativa. Zato možemo ustvrditi da je kontra-transfer implicitna dimenzija profesionalnih etičkih imperativa. Ramovš (1996) tvrdi da bi profesionalci u profesijama koje daju veliku društvenu, političku, duhovnu ili fizičku snagu nad klijentima morali biti etički zreli. Na taj način profesionalac se sprečava u tome da naškodi klijentima pod krinkom vjerovanja da čini ono što je najbolje za njih.

Kako bi osoba postala kompetentan profesionalac, pored znanja, vještina i priznavanja vlastitog nesvjesnog potrebno joj je i nešto više što je obilježava kao ljudsko biće, ne kao stručnjaka. Ona se nalazi i pred izazovima izvan profesionalnih područja, i ne može kontrolirati te izazove s položaja profesionalca. Takvi su izazovi veza s vlastitim partnerom i djecom, s prijateljima, s drugim kompetentnim profesionalcima itd. U takvim odnosima, ljudi se usuđuju napasti profesionalca, učiniti ga svjesnim njegovih jakih i slabih točaka, a on se ne može sakriti iza profesionalizma. To je za njega jedini način da ostane konstantno svjestan vlastite ranjivosti, taštine i slabosti (Guggenbuhl-Craig, 1997). Burnard (1999) ističe važnost brige o unutarnjoj ravnoteži profesionalca, kada tvrdi da bi

se profesionalac trebao baviti i vlastitim interesima koji nisu povezani s poslom. Taj oblik distance od posla i profesionalnog razmišljanja omogućava profesionalcu da razvije druge dimenzije svoje osobnosti i izbjegava "profesionalizaciju" osobnih odnosa.

3. KONTRA-TRANSFER IMPLICIRAN U IZBORU POMAGAČKE PROFESIJE

Jedan od načina za prepoznavanje vlastitog nesvjesnog od strane profesionalca može biti i prepoznavanje vlastitih razloga za izbor pomagačke profesije. Dougan (1993) dijeli motive izbora pomagačke profesije na svjesne društvene i svjesne osobne motive, koji su obično identični društvenim vrijednostima, i na nesvjesne motive (poput težnje za prihvaćanjem i ljubavi). Fokusirat ćemo se na ove druge motive.

Želja za pomaganjem drugima implicira rad s ljudima koji se susreću s problemima u interpersonalnim odnosima, koji su žrtve nekog oblika nasilja itd. Ukoliko sagledamo tu činjenicu u konceptu Hoppockove eklektičke teorije, utemeljene na pretpostavci da biramo profesiju za koju vjerujemo da će najbolje zadovoljiti naše potrebe (Hoppock, 1976, prema Lapajne, 1997), to znači da profesionalci u pomagačkim profesijama osjećaju svakodnevnu potrebu za susretanjem s tugom, gubitkom, nesrećom i nezadovoljstvom. To su teme koje ljudi obično izbjegavaju, ali profesionalni pomagači osjećaju afinitet prema njima. U istraživanju osobnih karakteristika socijalnih radnika, Bedford i Bedford (1985, prema Spurgeon i Barwell, 1994) otkrili su indikatore osobnih karakteristika kao što su toplina, spremnost na pomaganje i prihvaćanje.

Guggenbuhl-Craig (1997) upozorava da se iza takvih karakteristika i želje za pomaganjem drugima obično krije nesvjesna težnja za moći. Najlakši način za pokazivanje nadmoći jest realiziranje te nadmoći na bespomoćnoj osobi. A klijenti zasigurno jesu bespomoćni. Da ovo ne bi zvučalo kao da su pomagačke profesije beskorisne i destruktivne, moramo naglasiti da je učinak ovih motiva uglavnom opasan onda kad profesionalac gori od želje da pomogne, koristeći se pritom intervencijama koje vode ka cilju kojeg je on sam izabrao za klijenta. Drugim riječima, što je profesionalac snažnije ponukan na pomaganje i što je veća njegova agonija, veća je vjerojatnost da to čini zbog vlastitog unutarnjeg konflikta i da želi pomoći sebi, a ne klijentu.

4. KONCEPT RANJENOG ISCJELITELJA I NJEGOVO OBITELJSKO ZALEĐE

"Nema suštinske razlike između dvije osobe uključene u iscjeliteljski odnos. Obje su ranjene i obje su iscjelitelji. Upravo je ranjenost iscjelitelja ono što mu omogućava da shvati pacijenta i što utječe na mudro i iscjeliteljsko djelovanje" (Remen, May, Young i Remen, 1985, prema Hayesu, 2002., str. 96). Stoga, svijest profesionalca o vlastitoj ranjenosti omogućava stvaranje granice između osobnog i profesionalnog. Guggenbuhl-Craig (1997) objašnjava tu dinamiku kroz koncept arhetipa ranjenog iscjelitelja. Kad profesionalac podijeli arhetip i projicira pol onoga tko je ranjen na klijenta, a introjektira pol onoga koji iscjeljuje, čini se kao da ranjenost nema veze s njime. Štoviše, ponaša se kao sveznajući iscjelitelj. U međuvremenu, klijent projicira svoj vlastiti faktor iscjeljenja na profesionalca, pa stoga ne osjeća odgovornost da unaprijedi svoj položaj, jer očekuje da će to učiniti profesionalac. Proces pomaganja je blokiran.

Kao što smo već spomenuli, pri izboru profesije mi zadovoljavamo svoje potrebe (Hoppock, 1976., prema Lapajne, 1997). No, Bordin (1990, prema Share, 1992) ide dalje i eksplicitno navodi te potrebe. On tvrdi da ljudi pri izboru profesije nesvjesno biraju ono što ima donosi zadovoljstvo ili kompulzivno biraju ono za što osjećaju da njima značajne osobe žele da čine. Koji će od ovih načina izbora profesije prevagnuti ovisi o iskustvima iz ranog djetinjstva. Miller (1992) na sličan način objašnjava utjecaj postupaka prema djetetu na izbor profesije psihoanalitičara. Tu profesiju obično biraju ljudi koji su već u djetinjstvu mogli shvatiti različite snažne osjećaje, koji su bili preosjetljivi na potrebe drugih i koji su bili spremni žrtvovati vlastitu aktualizaciju kako bi ispunili nesvjesne potrebe svojih roditelja, i kako ne bi izgubili objekt ljubavi. Ovo je moguće generalizirati na sve profesionalne pomagače: i oni su izrazito osjetljivi za potrebe drugih; u procesu profesionalnog promišljanja, i oni se konfrontiraju sa svojim iskustvom da im u djetinjstvu nije bilo dopušteno da osjete ono što su osjećali, i ponekad još rade unutar tog pravila (ovo je moguće ilustrirati situacijom kad profesionalac priznaje kako ne može odbiti kad netko zatraži od njega pomoć). Tijekom analize i rada na sebi, ovi profesionalci shvaćaju da su zadovoljavali nesvjesne potrebe svojih roditelja.

U kontekstu odnosno-sistemskeg modela obiteljske terapije, uloga koju dijete igra u obitelji koja ima problem s postavljanjem granica ili s bliskošću jest održavanje obiteljskog sustava u ravnoteži, jer je to jedini način opstanka obitelji. Odgovorno dijete ili obiteljski skrbnik koji predstavlja emocionalnog partnera roditelju bit će ponos obitelji i pobrinut će se za osjećaj sigurnosti (Gostečnik, 1998). Ackermann (1996, prema Čačinovič-Vogrinič, 1998) također ističe da je zamjena uloga roditelja i djeteta vrsta obrane i način rješavanja konflikata u obitelji. Možemo istaknuti sličnost između djeteta u ulozi obiteljskog skrbnika ili emocionalnog partnera jednog od roditelja i profesionalne uloge skrbnika/pomagača u pomagačkim profesijama. I dijete kao skrbnik i profesionalni pomagač odgovorni su ili se osjećaju odgovornima za druge, oboje ulaze u interpersonalne odnose s ciljem ublažavanja konflikta, i oboje se osjećaju pozvanima da to čine, iako ih nitko nije izravno tražio.

Ukoliko spojimo Millerovo (1992) shvaćanje odluke za izbor profesije psihoanalitičara i ulogu obiteljskog skrbnika ili emocionalnog partnera prema Gostečniku (1998) sa zamjenom uloga prema Ackermannu (1996, prema Čačinovič-Vogrinič, 1998), a zatim ih pokušamo smjestiti u Bordinovu teoriju (Bordin, 1990, prema Share, 1992), možemo reći da i izbor pomagačke profesije može biti kompulzivan. Ukoliko budući profesionalac snažno osjeća da bi trebao pomagati drugima a ne priznaje dinamiku motiva koji su ga doveli do tog osjećaja, onda je njegov izbor pomagačke profesije u osnovi kompulzivan. Budući profesionalac trebao bi istražiti svoju obiteljsku ulogu i karakteristike svojeg rada na koje utječe ta uloga. Halpern (1999) smatra da je važno presjeći emocionalne okove disfunkcionalnih obrazaca ponašanja u odnosu s roditeljima, jer će inače ti obrasci prijeći i u odnose s drugim ljudima. Zato je emocionalno napuštanje doma kritična točka u razvoju profesionalca ukoliko želi dobro raditi svoj posao.

5. USPOREDBA STUDIJA SOCIJALNE PEDAGOGIJE U DANSKOJ I SLOVENIJI

Kako bi se sljedeća usporedba i rezultati učinili razumljivijima, ukratko ćemo predstaviti razlike u studijskim programima socijalne pedagogije u Danskoj i Sloveniji. Nakon što završe studij, danski studenti dobivaju titulu "pedagog" (edukator).

Profesija pedagoga nastala je 1991. spajanjem tri profesije: učitelja predškolske dobi, učitelja u rekreativnim centrima i učitelja u jaslicama i/ili institucijama za hendikepirane osobe. Ova posljednja struka zvala se prije spajanja socijalna pedagogija (The Educator, 1994). U Sloveniji, socijalni pedagog je zasebna profesija u kojoj se studenti obrazuju za rad s marginaliziranim osobama, osobito na područjima obrazovanja i pomoći.

Studij pedagogije u Danskoj traje tri i pol godine ili sedam semestara, i odvija se na koledžima, dok se u Sloveniji studij socijalne pedagogije odvija na sveučilištu i traje četiri godine ili 8 semestara. U Danskoj studenti mogu birati između 32 kolegija (seminarijuma) pedagogije, dok u Sloveniji postoji samo jedan Odsjek za socijalnu pedagogiju na Pedagoškom fakultetu. Program pedagogije u Danskoj je praktičniji u usporedbi sa slovenskim studijskim programom i omogućava studentima da steknu više praktičnog iskustva, dok je studij socijalne pedagogije u Sloveniji mnogo apstraktniji i teoretski orijentiran. Studenti u Sloveniji uglavnom dolaze na studij odmah nakon srednje škole, dok u Danskoj veliki postotak studenata dolazi na koledž nakon što su neko vrijeme radili kao nekvalificirani radnici na tom profesionalnom području. Najveća razlika između studija socijalne pedagogije u Sloveniji i Danskoj je ona u nastavnom programu. Samo 40% predmeta je usklađeno. Logična posljedica ove činjenice u velike razlike između koncepta ovih studija.

Pitanje koje se postavlja na ovom mjestu jest da li je studentsko prepoznavanje motiva za izbor pomagačke profesije i mogućih nesvjesnih motiva za ponašanje prema klijentima u budućem radu (okarakterizirano i kao vizija budućeg profesionalnog rada s klijentima) jednako različito kao i koncepti ovih studija. To je problem koji ispituje ovo kros-sekcijsko istraživanje s kvantitativnim metodološkim pristupom.

6. HIPOTEZE

Hipoteza 1: S obzirom na prepoznavanje motiva izbora pomagačke profesije i mogućih nesvjesnih motiva za ponašanje prema klijentima u budućem radu, postoje: a) razlike između skupina danskih i slovenskih studenata, i b) razlike između skupina studenata 1. i 4. godine. Veza između studenata 1. i 4. godine u vezi prepoznavanja motiva izbora pomagačkih profesija i mogućih nesvjesnih

motiva za ponašanje prema klijentima u budućem radu razlikuje se u ove dvije države.

Hipoteza 2: Postoje razlike između studenata koji se više bave radom na sebi i studenata koji se manje bave radom na sebi u prepoznavanju motiva izbora pomagačke profesije i mogućih nesvjesnih motiva za ponašanje prema klijentima u budućem radu.

7. METODA

Ispitanici

U ovom istraživanju sudjelovalo je ukupno 125 ispitanika. Bila su tu 62 studenta (1. i 4. godina) pedagogije iz Gontofte Seminariuma iz Hellerupa, Kopenhagen, Danska, i 63 studenta (1. i 4. godina) socijalne pedagogije s Pedagoškog fakulteta u Ljubljani, Slovenija. Od danskih studenata, njih 39 su studenti 1. godine, a 29 studenti 4. godine. Prosječna dob danskih studenata bila je 27,4 godine ($SD = 5,62$, od 20-50), a prosječna starost slovenskih studenata bila je 20,6 godina ($SD = 1,77$, od 16-26).

Procedure i mjerni instrumenti

Podaci su prikupljeni u veljači i ožujku 2004. pomoću *Upitnika o studiju i profesiji socijalnog pedagoga* osmišljenog za ovo istraživanje. Upitnik se sastojao od četiri dijela: općih podataka, ispitivanja rada na sebi, upitnika o odluci za izbor profesije socijalnog pedagoga (s 24 pobrojana motiva za izbor ove profesije) i upitnika o vlastitom budućem radu na području socijalne pedagogije (s 26 pobrojanih ponašanja prema klijentima). Upitnik o odluci za izbor profesije socijalnog pedagoga i upitnik o budućem radu na području socijalne pedagogije analizirani su pomoću analize glavnih komponenti. U cilju usporedbe razlika između grupa studenata u vezi s interpretabilnim faktorima izvršena je multivarijantna analiza varijance MANOVA. Jedna od pretpostavki za korištenje MANOVE jest slučajni uzorak, što u ovom istraživanju nije prisutno. To ne znači da je cijelo istraživanje neadekvatno, ali ovu činjenicu valja uzeti u obzir pri interpretaciji rezultata. Provedena je korelacijska analiza kojom se ispituju korelacije između bavljenja radom na sebi i motiva studenata za izbor pomagačke profesije, kao i vizije njihovog budućeg rada.

8. REZULTATI I DISKUSIJA

Uz pomoć analize glavnih komponenti s Cattelovim testom, iz oba upitnika ekstrahirano je osam faktora. Kako bi se verificirali ovi rezultati, upotrijebljen je Kaiserov kriterij ekstrakcije, i u oba upitnika dobiveni su isti rezultati. Prema uputama Fielda (2000) za upotrebu oblimin rotacije u slučaju da postoje teoretske osnove za pretpostavku da bi faktori mogli biti u korelaciji, svi faktori s oba upitnika rotirani su uz pomoć oblimin rotacije. Naime, u području psihodinamskih teoretskih koncepata nesvjesne motivacije i kontra-transfera nemoguće je ignorirati međurelacije dimenzija ovih koncepata.

Analiza glavnih komponenti upitnika o odluci za izbor zanimanja socijalnog pedagoga pokazala je da osam ekstrahiranih faktora objašnjava 62,23% varijance svih varijabli uključenih u analizu. Za odluku izbora profesije socijalnih pedagoga, prvi faktor u rotiranoj matrici predstavlja ulogu skrbnika ili emocionalnog partnera u obitelji, drugi faktor jest aktivni rad na vlastitoj promjeni, treći faktor je ispunjavanje tuđih želja a četvrti stjecanje reputacije. Peti faktor predstavlja slučajnu odluku, šesti razvoj vlastitog profesionalizma, sedmi je odsutnost obrane marginaliziranih ljudi a osmi odsutnost zadovoljstva pri pomaganju drugima.

Pri analizi upitnika o (budućem) sociopedagoškom radu, osam ekstrahiranih faktora objasnilo je 68,09% varijance svih varijabli uključenih u analizu. Za (budući) sociopedagoški rad, prvi faktor u rotiranoj matrici faktora predstavlja svijest o vlastitom samopoštovanju zavisnom o klijentu, drugi faktor je nesvjesnost o vlastitim predrasudama prema klijentima, treći je svijest o vlastitoj kontroli nad klijentima, a četvrti je svijest o nepriznavanju vlastitih osjećaja prema klijentima. Peti faktor predstavlja svijest o vlastitim profesionalnim slabostima, šesti je svijest o vlastitom potiskivanju straha, sedmi predstavlja nesvjesnost značenja seksualnosti u radu s klijentima a osmi nesvjesnost o nedavanju mogućnosti za sudjelovanje klijentu.

8.1. Korelacija između države i godine studija sa svim faktorima na oba upitnika

Nakon provođenja MANOVA² (tabela 1) možemo vidjeti da država i godina studija ima značajan utjecaj na faktore oba upitnika, dok to ne

2 Ovim istraživanjem pokušao se otkriti i utjecaj prebivališta na ove faktore, ali budući da to nije fokus ovog rada, te su tabele izostavljene

vrijedi za interakciju između države i godine studija. U tabeli 2 prikazane su značajne razlike između studenata dviju država vezane uz motive (faktore) za izbor pomagačke profesije i svjesnosti o motivima (faktorima) za budući profesionalni rad s klijentima. Značajne razlike između grupa danskih i slovenskih studenata otkrivene su na samo dva faktora izbora pomagačke profesije i pet faktora svjesnosti o mogućim unutrašnjim motivima za ponašanje u budućem profesionalnom radu.

Međutim, moguće je izvući neke zaključke. Slovenski se studenti češće od danskih studenata odlučuju za profesiju socijalnog pedagoga zbog želje za aktivnim mijenjanjem samih sebe. Razlike u slovenskom i danskom studijskom programu mogu pridonositi takvom rezultatu, kao i orijentacija studija socijalne pedagogije u Sloveniji, gdje je rad na sebi vrlo naglašena vrijednost. Na odluku za izbor ove profesije kod danskih studenata više su utjecale želje drugih, prije svega roditelja, ili im je socijalni pedagog idol. Moguća interpretacija ove karakteristike je duža tradicija ove profesije u Danskoj u odnosu na Sloveniju.

Govoreći o budućem poslu, slovenski studenti su svjesniji da njihovo samopoštovanje može zavisiti o uspjehu rada s klijentima, da mogu imati predrasude prema nekim klijentima, svjesniji su svojih profesionalnih slabosti i potiskivanja straha, svjesniji su mogućnosti da neće klijentu dati priliku za sudjelovanje i da je seksipil važna stvar u radu s klijentima (tj. svjesni su da ih klijent može privući itd.). Razlog za te razlike vjerojatno leži u psihodinamskoj paradigmi koja čini temelj socijalne pedagogije u Sloveniji. S konceptom kontra-transfera studenti se upoznaju tijekom studija, pa se ne osjećaju čudno kada prepoznaju te dileme u radu s klijentima.

Između grupa studenata 1. i 4. godine nisu pronađene sve očekivane razlike, ali rezultati pokazuju korelaciju između obrazovnog procesa i nekih motiva za izbor pomagačkih profesija (tabela 2). Studenti 4. godine češće od studenata 1. godine kažu da je njihova uloga obiteljskih skrbnika/emocionalnog partnera roditelja i želja da se aktivno mijenjaju utjecala na njihov izbor pomagačke profesije. Studenti 4. godine su tijekom obrazovnog procesa vjerojatno naučili prepoznavati svoju obiteljsku ulogu i to da u motivu za pomaganjem drugima može postojati potreba za rješavanjem vlastitih konflikata. Studenti 1. godine češće kažu da su izabrali ovu profesiju zbog osjećaja zado-

Tabela 1
Statistička značajnost F-omjera učinaka nezavisnih varijabli na faktore na oba upitnika (MANOVA)

ZNAČ. nezavisna varijabla	Faktori izbora profesije socijalnog pedagoga	Faktori svjesnosti motiva za (budući) rad s klijentima
Država	,000*	,000*
Godina studija	,001*	,014*
Interakcija država* godina studija	,523	,056

voljstva pri pomaganju drugima. Studenti 4. godine vjerojatno su naučili da osjećaj zadovoljstva pri pomaganju drugima može uključivati motiv za kontrolom klijenata i zato nisu navodili ovaj osjećaj kao svoj motiv. Studenti 4. godine svjesniji su od studenata 1. godine da mogu imati predrasude prema nekim klijentima. Ovo bismo mogli objasniti na način da stariji studenti imaju više iskustva iz prakse i volontiranja i da su imali mogućnost promisliti o tim iskustvima u obrazovnom procesu.

Interakcija među varijablama države i godine studija statistički je značajna na razini $p = 0,037$ za faktor nesvjesnosti o nedavanju klijentu prilike za sudjelovanje. Studenti 1. godine u Danskoj svjesniji su mogućnosti da možda neće dati klijentima priliku za sudjelovanjem u procesu pomaganja u usporedbi s danskim studentima 4. godine. U Sloveniji vrijedi obratno. Uloga obrazovnog procesa može biti važna za razumijevanje ovog rezultata. Dakle, nismo dokazali da se odnos između studenata 1. i 4. godine u Sloveniji i Danskoj razlikuje u vezi motiva izbora pomagačke profesije i vizije budućeg profesionalnog rada s klijentima.

8.2. Korelacija između rada na sebi i svih faktora na oba upitnika

U tabeli 3 možemo vidjeti da su Pearsonovi koeficijenti statistički značajni za korelaciju između rada na sebi i sedam faktora na oba upitnika. Ipak, očito je da studenti koji su više posvećeni aktivnostima rada na sebi bolje prepoznaju motive za izbor profesije socijalnog pedagoga i moguće ponašanje u svojem budućem radu s klijentima. Studenti koji se aktivnije bave radom na sebi kažu da su izabrali profesiju socijalnog pedagoga jer su se htjeli mijenjati i razviti se u profesionalce. Naravno, osobe koje se aktivnije bave radom na sebi prepoznaju zašto to čine.

Tabela 2

Središnje vrijednosti faktora oba upitnika i značajne razlike između odgovora vezane uz državu, godinu i njihovu interakciju

X̄ GODINA STUDIJA		ZNAČAJNOST		
1.	4.	DRŽAVA	GODINA STUD.	INTERAKCIJA
-,200	,234	,328	,034*	,216
-,109	,244	,000**	,009**	,100
-,016	-,099	,049*	,358	,756
-,048	-,095	,329	,370	,324
,147	-,220	,282	,684	,278
,083	-,004	,347	,820	,682
-,169	,179	,201	,099	,504
-,293	,332	,135	,003**	,513
,187	-,117	,039*	,835	,760
,132	-,251	,005**	,015*	,132
,075	-,093	,986	,074	,110
,088	-,215	,131	,207	,571
,231	-,065	,015*	,567	,764
,157	-,115	,029*	,102	,252
-,149	-,023	,000**	,503	,469
-,009	,54	,009**	,500	,037*

FAKTORI		X̄ DRŽAVA	
		DAN	SLO
FAKTORI IZBORA PROFESIJE	1. uloga skrbnika ili emocionalnog partnera u obitelji	,016	-,460
	2. aktivni rad na vlastitoj promjeni	-,314	,347
	3. ispunjavanje tuđih želja	,339	-,390
	4. stjecanje reputacijet	-,214	,059
	5. slučajna odluka	-,126	,096
	6. razvoj vlastitog profesionalizma	-,173	,238
	7. odsutnost obrane marginaliziranih	,353	-,348
	8. odsutnost zadovoljstva pri pomaganju drugima	,370	,270
FAKTORI BUDUĆEG RADA S KLIJENTIMA	1. svijest o vlastitom samopoštovanju koje zavisi o klijentu	-,447	,411
	2. nesvjesnost vlastitih predrasuda prema klijentima	,357	-,312
	3. svijest o vlastitoj kontroli nad klijentima	-,119	,088
	4. svijest o nepriznavanju vlastitih osjećaja prema klijentima towards users	-,188	,059
	5. svijest o vlastitim profesionalnim slabostima	-,374	,441
	6. svijest o vlastitom potiskivanju straha	-,012	,076
	7. nesvjesnost značenja seksipila u radu s klijentima	,700	-,658
	8. nesvjesnost o nedavanju klijentu mogućnosti sudjelovanja	,280	-,167

* Razina statističke značajnosti $p \leq 0,05$.** Razina statističke značajnosti $p \leq 0,01$.

Malo je teže objasniti zbog čega studenti koji se aktivnije bave radom na sebi kažu da je njihova odluka o izboru profesije socijalnog pedagoga bila slučajna. No, moguće je pretpostaviti da su ti studenti željeli izabrati drugu pomagačku profesiju (ovo je samo pretpostavka). Nadalje, studenti koji se aktivnije bave radom na sebi svjesniji su

činjenice da njihovo samopoštovanje može zavisi o uspjehu rada s klijentima, da mogu imati predrasude prema klijentima, da mogu željeti kontrolirati klijente i da je seksipil važan element u radu s klijentima. Ta pitanja zahtijevaju mnogo emocionalnog napora, stoga ih bolje prepoznaju studenti koji u to ulažu veći trud.

Tabela 3 Korelacija (Pearson's r) između rada na sebi i svih faktora s oba upitnika		X DRŽAVA	
KORELACIJA IZMEĐU RADA NA SEBI I SVIH FAKTORA		R	ZNAČ.
FAKTORI IZBORA PROFESIJE	Uloga skrbnika ili emocionalnog partnera u obitelji	,092	,328
	Rad na mijenjanju sebe	,396	,000**
	Ispunjavanje tuđih želja	,016	,866
	Stjecanje reputacije	-,071	,448
	Slučajna odluka	,288	,002**
	Razvoj vlastitog profesionalizma	,280	,002**
	Odsutnost obrane marginaliziranih	-,171	,068
	Odsutnost zadovoljstva pri pomaganju drugima	,067	,478
FAKTORI BUDUĆEG RADA	Svijest o ovisnosti vlastitog samopoštovanja o radu s klijentom	,490	,000**
	Nesvjesnost o vlastitim predrasudama prema klijentima	-,365	,000**
	Svijest o vlastitoj kontroli nad drugima	,265	,006**
	Svijest o nepriznavanju vlastitih osjećaja prema klijentima	,068	,489
	Svijest o vlastitim profesionalnim slabostima	,126	,195
	Svijest o potiskivanju straha	,184	,058
	Nesvjesnost o značaju seksipila u radu s klijentima	-,417	,000**
	Nesvjesnost o nedavanju mogućnosti sudjelovanja klijentu	-,085	,386

** Razina značajnosti $p \leq 0,01$.

9. ZAKLJUČCI

Rezultati pokazuju korelaciju između obrazovnog procesa, bavljenja radom na sebi i prepoznavanje nekih motiva za izbor profesije socijalnog pedagoga, kao i prepoznavanje nekih mogućih unutarnjih motiva i osjećaja prema klijentima za budući profesionalni rad. Obrazovni proces svojom orijentacijom utječe na prepoznavanje motiva za izbor profesije. U Sloveniji, studij socijalne pedagogije orijentiran je na bolje upoznavanje sebe, dok u Danskoj, koja ima dužu tradiciju ovog profesionalnog profila, profesija može biti u funkciji identifikacije za budućnost. Uloga obrazovnog procesa također je vidljiva u razlikama između studenata 1. i 4. godine. Obrazovanje korelira s prepoznavanjem obiteljske uloge i želje za promjenom kao motiva profesionalnog izbora, a korelira i s prepoznavanjem osjećaja zadovoljstva i motiva koji se nalaze iza tih osjećaja.

Paradigme u edukaciji imaju veliku ulogu u prepoznavanju mogućeg ponašanja i osjećaja za budući profesionalni rad. U Sloveniji je studij protkan snažnom psihodinamskom paradigmom, stoga su slovenski studenti svjesniji (barem na racionalnoj razini) mogućeg ponašanja prema klijentu što je rezultat koncepta kontra-transfera. Razlike između studenata različitih godina pokazuju da je obrazovanje u korelaciji sa svjesnošću o vlastitim predrasu-

dama prema klijentima bez obzira na paradigmatiku osnovicu. To može biti rezultat studentske refleksije o iskustvu iz praktičkog ili volonterskog rada.

Isto tako, moguće je pronaći čvrstu korelaciju između rada na sebi i prepoznavanja motiva za izbor pomagačkih profesija i vizije budućeg profesionalnog rada. Što više student radi na sebi, to postaje svjesniji želje za promjenom sebe i razvojem profesionalizma kao motivima za profesionalni izbor, ili činjenice da je njegova odluka bila slučajna. Intenzivnije bavljenje radom na sebi utječe na prepoznavanje mogućih ponašanja i osjećaja prema klijentima u budućem profesionalnom radu. Što više student radi na sebi, to postaje svjesniji činjenice da njegovo samopoštovanje može ovisiti o uspjehu rada s klijentima, da može imati predrasude ili pokušati steći kontrolu nad klijentom. Isto tako, utoliko je svjesniji značaja seksipila na svoj budući rad s klijentima. Ove teme zahtijevaju veliki emocionalni napor, pa je lako objasniti činjenicu da su ih studenti koji više rade na sebi i svjesniji.

Na temelju rezultata ovog istraživanja, moguće je zaključiti da obrazovanje i aktivnosti rada na sebi imaju važnu ulogu u procesu prepoznavanja budućeg profesionalnog ponašanja prema klijentima. Stoga bi studente trebalo više sustavno poticati na istraživanje vlastitih reakcija kontra-transfera. Poticaj ne znači samo davanje mogućnosti, odgo-

vornosti i zadataka. To na prvom mjestu znači profesionalnu potporu koju student mora dobiti kad otkriva teme o kojima je teško govoriti, npr. osjećaj slabosti pri radu s roditeljima klijenta. Ako se to ne pruži studentima tijekom obrazovanja, sve znanje koje asimiliraju je upitno, jer teško će se samo na racionalnoj razini suočiti s emocionalnim teretom s kojim će se (možda) susresti kad počnu raditi u praksi, bez mogućnosti da pogledaju u sebe i emocije koje osjećaju u radu s klijentima.

10. IMPLIKACIJE REZULTATA NA PODRUČJE OBRAZOVANJA DOVOLJNO DOBROG PROFESIONALCA

Kao što smo naglasili na početku, samo znanje, vještine i svijest o vlastitoj kompetentnosti nisu dovoljni za stvaranje dovoljno dobrog profesionalca. Budući profesionalac mora pokušati prepoznati, tj. osvijestiti svoje ponašanje prema klijentu i svoju odluku o izboru pomoćnog zanimanja. U obrazovnom procesu postoji mnogo prilika da se studentima osigura okruženje za učenje o sebi. Prva razina ovoga treba biti izvedena na racionalnoj osnovi, što studentima daje teoretske koncepte o kontra-transferu i motivima za studiranje pomoćne profesije, te širi uvid u odnose pomaganja.

Druga razina je iskustvena, i potrebno ju je podijeliti na dvije podrazine. Prva bi trebala omogućiti studentima da istraže vlastita iskustva kada rade s klijentima kao volonteri ili tijekom prakse. Jedna takva aktivnost je nesumnjivo supervizija tijekom cijelog studija. Druga bi mogla biti intervizija u malim skupinama studenata. Druga podrazina iskustvene razine trebala bi omogućiti studentima da istraže svoje obrasce ponašanja, obiteljske i komunikacijske obrasce i prošlost. Aktivnosti na ovom polju su razne grupe za raspravu, grupe za rad na sebi i sl. Ovo je vrlo delikatno polje i kao takvo ga i treba razmatrati, kako bi se mogli ispuniti etički standardi. U pravilu, studenti sami odlučuju koliko daleko idu u tom radu na sebi i otkrivanju sebe. Naravno, ovaj predmet ili aktivnost nemoguće je ocjenjivati, već se može shvatiti kao aktivnost za potporu studentima.

Nadalje – a ovo nadilazi okvire ovog istraživanja – studente bi trebalo poticati da zadovolje svoju potrebu za interpersonalnim odnosima izvan profesionalnog područja. To je teško postići tijekom obrazovnog procesa, i bilo bi to neetički zahtijevati u tijeku samog procesa. Međutim, neke je stvari

moguće potaknuti na etički način. Studenti bi trebali razviti kritički stav prema modernom stilu života, uključujući globalno društvo, postmodernu područje i njegove karakteristike, te istraživati smisao postojanja. Ovo nije toliko vezano uz pojedinog studenta koliko je vezano uz društvo, no kroz poznavanje društva i vremena u kojem živimo, student se može indirektno propitivati o sebi kada diskutira o pitanjima koja nemaju samo jedan odgovor. Drugi način za poticanje studenata da se pobrinu za zadovoljavanje potreba za interpersonalnim odnosima izvan profesionalnog područja može biti izveden na teoretskoj razini, kao što smo spomenuli govoreći o prepoznavanju studentovog ponašanja prema klijentu i odluci o izboru pomoćne profesije. Kroz obrazovni proces, studente je moguće informirati o tome koliko je važno pobrinuti se za zadovoljavanje potreba za interpersonalnim odnosima izvan profesionalnog područja, te savjetovati da shvate tu komponentu kao jednu od komponenti formiranja dovoljno dobrog praktičara, iako za to ne dobivaju ocjenu.

Dakle, ukoliko želimo obrazovati dovoljno dobrog profesionalca, struktura obrazovnog procesa zasnovanog na rezultatima ovog istraživanja sastojala bi se od poticanja za skrb o vlastitom profesionalnom razvoju kroz stjecanje više znanja i vještina, osvještavanja vlastitih kompetencija, ponašanja prema klijentima i odluke o izboru pomoćne profesije, kao i brige za zadovoljavanje potreba za interpersonalnim odnosima izvan profesionalnog područja. Njegova svjesnost o tome da nije idealan, već samo dovoljno dobar, može ga zaštititi od toga da zlostavlja klijenta i uništava sam sebe. Stoga je cilj obrazovnog procesa redefiniran, jer štiti oba sudionika u pomoćnom odnosu – i profesionalca i klijenta koji su, kao što smo već rekli, obojica ranjeni i obojica iscjelitelji.

LITERATURA

- Burnard, P. (1999). *Practical Counselling and Helping*. London: Routledge.
- Čačinovič-Vogrinič, G. (1998). Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Dougan, K. (1993). Psihosocialne obremenitve strokovnjakov v poklicih pomoči. *Ptički brez gnezda*, 16, (32), 113-122.
- Egan, G. (1990). *The Skilled Helper: A Systematic Approach to Effective Helping*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Field, A. (2000). *Discovering Statistics using SPSS for Windows*. London: SAGE.
- Gostečnik, C. (1998). Ne grenite svojih otrok. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski center.
- Guggenbühl-Craig, A. (1997). Pomoč ali premoč: psihologija in patologija medčloveških odnosov pri delu z ljudmi. Ljubljana: Fors, Založba Sophia
- Halpern, H. M. (1999). Rezanje spon; osvobajanje od starševskih vezi. Ljubljana: CenterKontura.
- Hayes, J. A. (2002). Playing With Fire. *Countertransference and Clinical Epistemology*. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 32 (1), 93-100.
- Holmes, J., Lindley, R. (1989). *The Values of Psychotherapy*. Oxford: Oxford University Press.
- Kahn, M. (1991). *Between Therapist and Client: The New Relationship*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Koštal, R. (1998). Socialni pedagog (v šoli) med vzgojo in terapijo? *Socialna pedagogika*, 2 (1), 45-67.
- Lapajne, Z. (1997). Psihološke teorije izbire poklica. V S. Niklanović (ur.), *Prispevki o poklicnem svetovanju*. Ljubljana: Izida.
- Miller, A. (1992). *Drama je biti otrok (in iskanje resnice o sebi)*. Ljubljana: Tangram.
- Ramovš, J. (1996). Osebnostne osnove etičnega ravnanja v poklicu. V L. Toplak (ur.), *Profesionalna etika pri delu z ljudmi*. Maribor: Univerza: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno v Ljubljani.
- Share, R. S. (1992). *Applying Career Development Theory to Counseling*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Schön, D. A. (2002). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. England: Ashgate, Arena.
- Spurgeon, P., Barwell, F. (1994). *Caring Occupations*. V P. Herriot (ur.), *Assessment and Selection in Organizations: Methods and Practice for Recruitment and Appraisal*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- The Educator Training Programme (1994). Copenhagen: Danish Ministry of Education.
- Židanik, M. (2004). Zastoj in nevarnosti v analitičnem psihoterapevtskem procesu 2: odnos med terapevtom in klientom. V J. Bohak, M. Možina (ur.) *Tretji študijski dnevi Slovenske krovne zveze za psihoterapijo – Kompetentni psihoterapevt*. Maribor: Slovenska krovna zveza za psihoterapijo.